

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/2.
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **TUSSEN KALVERLIEFDE EN ANGSTAANVAL.
DE BIOGRAFIE VAN JOHAN DAISNE**

Herman Thiery stierf in 1978 op amper vijfenzestigjarige leeftijd. Ook wie alleen zijn auteurspseudoniem Johan Daisne kent en verder geen persoonlijke band met hem heeft, voelt na het lezen van Johan Vanheckes biografie *Johan Daisne. Tussen magie en werkelijkheid 1912-1978* wat die “amper” inhoudt. Daisnes plotse hartstilstand op de laatste van de 634 bladzijden laat de lezer wat verweesd achter, zoals bij het beëindigen van een goede roman.

Toch geeft ook deze biografie eveneens de indruk dat de cirkel rond was toen Daisne zich op 9 augustus 1978 met “een lichte druk op de borstkas” even te rusten legde om nooit meer op te staan. Daisnes laatste grote publicatie, het driedelige *Filmografisch lexicon der wereldliteratuur*, is het culminatiepunt van zijn grote liefde voor de film. Eerder al zette hij een punt achter zijn liefde voor

Johan Daisne, Foto Paul Van den Abeele.

Rusland met *Van Nitsjevo tot Chorosjo*, pende hij zijn visie op het magisch-realisme (zijn troetelterm) neer in *Wat is magisch-realisme* en vereeuwigde hij kalverliefdes, vriendschappen en zoveel meer in zijn gedichten, verhalen en romans. Wat had hij nog te schrijven? Die politieke roman waarover hij sprak, maar waarvan hij niets serieus op papier heeft gezet?

De oude Daisne is een andere man dan de jonge, zich van zijn schrijversroeping bewuste dichter die zich engageert in literaire tijdschriften en genootschappen. Nog voor zijn eerste prozapublicatie belooft Daisne aan Ger Schmoock, toenmalig directeur van het AMVC (het huidige Letterenhuis in Antwerpen), dat het zijn gehele literaire archief zal ontvangen. Dat ontzaglijke archief is het vertrekpunt voor deze biografie – al zou je de biografie ook een eerste systematische verwerking van het Daisne-archief kunnen noemen. Johan Vanhecke, hoofd archiefverwerking in het Letterenhuis, somt in de inleiding de inhoud op: alle publicaties, ook vertalingen en artikelen over zijn werk en/of persoon; bijna alle handschriften, ook van ongepubliceerd werk; ongeveer twintigduizend brieven, waaronder ook de familiecorrespondentie; twee dagboeken; persoonlijke getuigenissen die hij vanaf zijn bezoeken aan psychiaters neerschreef. Vanhecke zegt hierover: “Het is duidelijk dat hij het materiaal bewaarde met het oog op een latere biografie, want vele velletjes en documentjes, die op

zich slechts tot gissingen aanleiding zouden geven, zijn nauwkeurig geannoteerd.”

Daisne heeft van kinds af aan een grote verzamelwoede. Die zet hij later voort als beheerder van zijn schrijverschap en als bibliothecaris. De grote uitdaging voor de biograaf-archivaris was om een overzicht te bieden in dit oerwoud van omgehakte bomen. Daar slaagt Vanhecke met verve in door er duidelijk voor te kiezen niet alles te expliciteren. In het chronologisch opgebouwde verhaal gaat hij Daisnes hoogdravende verliefdheden als twintiger, zijn voortdurende drang tot publiceren (bij Manteau als het kan, bij andere uitgeverijen als het beter uitkomt), zijn zorg voor de idiosyncrasieën in zijn taal noch zijn zenuwziektes en angstaanvallen als oudere man uit de weg. Maar Vanhecke heeft de leesbaarheid van het boek te allen tijde voor ogen gehouden, zonder aan volledigheid in te boeten: alle vertalingen, alle herdrukken zijn vermeld zonder dat het verveelt. De lezer ontdekt de mens achter de schrijver, niet elk snippertje uit het archief.

Vanhecke laveert met een duidelijk doel door dat archief. Hij spit die plaatsen uit waar leven en literatuur elkaar raken. Hij doet wat Daisne zelf bij leven weigerde te doen: “In mijn proza is er een gedeelte fictie; ik verraad ongaarne waar de lijn ligt tussen droom en werkelijkheid, m.a.w. mijn magisch-realistisch geheim.” Hij hoopt bovendien “dat deze biografie de lezer zal aanzetten het werk van Daisne opnieuw te gaan lezen”. Daisne is vaak zelf aan het woord, maar de grens ligt bij het literaire werk. Daaruit wordt alleen geciteerd wanneer het echt nodig is om een fragment naast de werkelijkheid te plaatsen of om (in het geval van de gedichten) een gevoelsuitbarsting van Daisne te tonen. Verder hint de biograaf slechts naar het werk en stimuleert hij inderdaad de zin om een kort verhaal of roman te (her)lezen.

Tegelijk ontstaan er tussen de vele citaten subtiële verbanden, die Vanhecke toont zonder ze te expliciteren. Daisne had bijvoorbeeld een uitzonderlijk hechte band met zijn ouders, vooral met zijn moeder. Hij liet hen altijd eerst zijn manuscripten lezen. Zo is er de anekdote over een *ejaculatio praecox* waarbij Daisnes moeder voorstelt die meer omfloerst te beschrijven. Omgekeerd klaagt moeder per brief bij haar zoon over haar man die te veel zijn gevoelens opkropt. Een freudiaan zou die

intense moederrelatie met plezier problematiseren. Maar omdat nergens uit Daisnes aantekeningen blijkt dat die er problemen mee heeft, houdt de biograaf zich daar ook aan. Hij citeert vooral en laat het interpreteren over aan de lezer.

Door de sterke focus op het archief van Daisne krijg je een enkele keer het gevoel dat de context ontbreekt. Zo lijkt bij Daisnes eerste huwelijk en scheiding alleen zijn kant van het verhaal aan bod te komen. Toch sprak Vanhecke volgens zijn dankwoord onder andere met Daisnes eerste vrouw. Maar van interviews merk je weinig in het boek zelf: ze zijn niet opgenomen in de overvloedige voetnoten, en als Vanhecke naar een persoonlijk gesprek verwijst, is het louter om een anekdote te dubbelchecken, of een korte aanvulling afkomstig van Daisnes zoon te geven.

Persoonlijk bleef ik onvoldaan wat betreft de dynamiek van de term “magisch-realisme”. In de biografie noemt de jonge Daisne zijn eigen werk eerst “surrealisme” (en vindt hij de surrealisten “sousrealisten”). Enige hoofdstukken later staat dan plots “magisch-realistisch” op een affiche voor een toneelstuk. Hoe dit woord in Daisnes denken en schrijven opdook, wordt niet opgehelderd. Tot slot is het jammer dat de romantitels niet, zoals de filmtitels, in het register opgenomen zijn. Nu kunnen we niet met concrete werken bij de hand in de biografie grasduinen.

Wel schenkt deze biografie helderheid over Daisnes politieke en filosofische denkbeelden. Hij verzoende in de naoorlogse jaren van de verzuiling het socialisme en het christendom in woord en daad. Als lid van de vrijmetselarij noemde hij zich “vrijgelovige”, en hoewel hij afkomstig was uit een ongelovig nest, correspondeerde hij in zijn latere leven openhartig met kloosterzusters.

In een apart hoofdstuk werkt Vanhecke Daisnes geloof dieper uit, wat evenzeer belangrijk is om zijn werk te begrijpen. Wel blijft hier de platonische dimensie van Daisnes denken enigszins onderbelicht. Daisnes magisch-realisme draait er uiteindelijk om hoe een concrete, vaak autobiografische gebeurtenis in de literatuur een eeuwigheidswaarde meekrijgt: als afspiegeling van een universele, bij het ouder worden steeds meer christelijk getinte Waarheid.

In de jaren zestig-zeventig ontstond er een circuit

van schoollektuur die een grote bron van inkomsten werd voor uitgevers. Zeker Manteau heeft daarbij schoolauteurs voortgebracht die vandaag juist daarop afgerekend worden. In het geval van Daisne bewijst deze biografie dat het onterecht is om hem louter als schrijver van veredelde adolescentenliteratuur te zien. Hij was een auteur met een ongelooflijke werkethiek. In een periode van dertig jaar groeide zijn status zowel bij de critici als bij het lezerspubliek. Zijn laatste, literair minder vruchtbare jaren doen daar geen afbreuk aan. Misschien was hij daadwerkelijk uitgeschreven. Of misschien was die politieke roman toch nog ontstaan, maar de Daisne uit de topjaren had al zeker een of twee school-schriftjes volgeschreven. Dat was nu niet het geval. Als hij dan toch te vroeg gestorven is, dan was het om een grote oeuvreprijs te ontvangen. Die ontbreekt op zijn palmares, maar hij had hem wel verdiend.

XAVIER ROELENS

JOHAN VANHECKE, *Johan Daisne. Tussen magie en werkelijkheid 1912-1978*, Houtekiet, Antwerpen, 2014, 736 p.